

دانشگاه شهید چمران اهواز

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

پایان نامه جهت اخذ درجه‌ی کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی

عنوان:

مقایسه دانش آموزان آزار رسان، آزار پذیر و عادی از لحاظ افسردگی، اضطراب، خشم و عملکرد

تحصیلی در دبیرستان‌های پسرانه شهر اهواز

پژوهش‌گر:

سحر حسامی

اساتید راهنما:

پروفسور منیجه شهنی بیلاق

دکتر ذکراه مروتی

استاد مشاور:

دکتر سیروس عالی پور

آذر ۱۳۹۲

چکیده فارسی

نام خانوادگی: حسامی	نام: سحر
عنوان پایان‌نامه: مقایسه دانش آموزان آزار رسان، آزار پذیر و عادی از لحاظ افسردگی، اضطراب، خشم و عملکرد تحصیلی در دبیرستان‌های پسرانه شهر اهواز	
اساتید راهنما: پروفسور منیجه شهنی بیلاق دکتر ذکراه مروتی	
درجه تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته: روانشناسی
گرایش: تربیتی	
محل تحصیل (دانشگاه): شهید چمران اهواز	
محل تحصیل (دانشگاه): شهید چمران اهواز	
تاریخ فارغ التحصیلی: آذر ۱۳۹۲	تعداد صفحه: ۱۰۰
کلید واژه‌ها: آزار رسانی، افسردگی، اضطراب، خشم، عملکرد تحصیلی	
<p>هدف این پژوهش مقایسه‌ی دانش آموزان آزار پذیر، آزار رسان و عادی از لحاظ افسردگی، اضطراب، خشم و عملکرد تحصیلی بود. جامعه‌ی آماری این پژوهش شامل تمامی دانش‌آموزان پسر پایه اول دبیرستان در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱ شهر اهواز بود. تعداد گروه‌های نمونه شامل ۱۳۸ نفر (۳۴ نفر گروه آزار رسان، ۳۵ نفر گروه آزار‌پذیر و ۶۹ نفر گروه عادی) بودند که به صورت تصادفی انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها سیاهه افسردگی کودکان (CDI)، مقیاس اضطراب چند بعدی کودکان (MASC)، و خرده مقیاس خشم از پرسشنامه پرخاشگری (AGQ) مورد استفاده قرار گرفتند. برای تحلیل داده‌ها از تحلیل واریانس چند راهه (MANOVA) استفاده شد. نتایج نشان داد که بین دانش‌آموزان آزار رسان، آزار پذیر و عادی از لحاظ افسردگی، اضطراب، خشم و عملکرد تحصیلی تفاوت معنی‌داری وجود دارد. افسردگی در دانش‌آموزان آزار پذیر نسبت به دو گروه دیگر بیشتر بوده و افسردگی دانش‌آموزان آزار رسان نیز نسبت به دانش‌آموزان عادی بالاتر می‌باشد. همچنین، بین اضطراب دانش‌آموزان آزار پذیر و آزار رسان تفاوتی مشاهده نشد، اما اضطراب در هر دو گروه، نسبت به دانش‌آموزان عادی، بیشتر است. علاوه بر این، خشم در دانش‌آموزان آزار رسان، نسبت به دو گروه دیگر، بالاتر و در آزار پذیرها، نسبت به گروه عادی، بالاتر می‌باشد. عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان عادی، نسبت به دو گروه دیگر، بالاتر و در گروه آزار رسان از هر دو گروه پایین‌تر می‌باشد.</p>	

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
i	فهرست مطالب
iv	فهرست جدول‌ها
v	فهرست نمودارها
vi	چکیده فارسی

فصل اول: موضوع پژوهش

۱	مقدمه
۲	بیان مسئله
۶	اهمیت و ضرورت پژوهش
۷	هدف پژوهش
۷	فرضیه‌های پژوهش
۸	تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرها

فصل دوم: پیشینه پژوهش

۱۱	مقدمه
۱۱	دیدگاه‌های نظری درباره‌ی آزار رسانی
۱۲	نظریه پردازش اطلاعات اجتماعی
۱۳	نظریه ذهن
۱۴	دیدگاه رشد اخلاقی
۱۵	افسردگی
۱۵	علائم افسردگی
۱۶	عوامل زیست شناختی
۱۸	عوامل جامعه شناسی
۱۹	دیدگاه روان‌کاوی
۲۰	دیدگاه شناختی

۲۱	اضطراب
۲۲	انواع اضطراب از نظر فروید
۲۳	نشانه‌های اضطراب
۲۵	نظریه روان کاوی
۲۶	نظریه رفتارگرایی
۲۷	نظریه اصالت و جودی
۲۷	نظریه اجتماعی
۲۸	نظریه شناختی
۲۹	خشم
۳۰	انواع خشم
۳۱	خشم صفت و حالت
۳۱	خشم درونی و بیرونی
۳۲	مشکلات مرتبط با خشم
۳۳	عوامل هیجانی در خشم
۳۴	عوامل شناختی-اجتماعی در خشم
۳۶	عوامل زمینه‌ای خشم
۳۶	- خانواده
۳۷	- همسالان
۳۷	- مدرسه
۳۸	- همسایگان
۳۸	- رسانه‌های خشن
۳۸	عملکرد تحصیلی
۳۹	عوامل موثر بر عملکرد تحصیلی
۳۹	- هوش
۳۹	- انگیزش
۴۰	- منبع کنترل
۴۰	- خودپنداره

۴۰	- ویژگی های شخصیتی
۴۱	- سبک اسنادی
۴۲	- مدرسه
۴۲	بازنگری پیشینه پژوهش
۴۴	جمع بندی فصل

فصل سوم: روش پژوهش

۴۶	مقدمه
۴۶	طرح پژوهش
۴۶	جامعه، نمونه و روش نمونه گیری
۴۸	ابزار پژوهش
۴۸	پرسشنامه تجدید نظر شده ی آزار رسانی-آزار پذیری الویس
۵۳	سیاهه افسردگی کودکان
۵۸	مقیاس اضطراب چند بعدی کودکان
۶۲	پرسشنامه پرخاشگری
۶۴	روش جمع آوری داده ها
۶۵	روش تحلیل داده ها

فصل چهارم: یافته های پژوهش

۶۵	مقدمه
۶۵	یافته های توصیفی
۶۷	یافته های مربوط فرضیه های پژوهش

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

۷۵	مقدمه
۷۵	بحث و نتیجه گیری یافته های مربوط به فرضیه های پژوهش
۷۸	محدودیت های پژوهش
۷۸	پیشنهاد های پژوهش
۷۸	- پیشنهاد های نظری

۷۹	- پیشنهادهای کاربردی
۸۱	منابع فارسی
۸۴	منابع انگلیسی
	پیوست‌ها

فهرست جدول‌ها

۴۷	جدول ۱-۳. اطلاعات مربوط به نمونه‌گیری برای تعیین روایی و پایایی پرسشنامه‌ها
۴۸	جدول ۲-۳. اطلاعات مربوط به نمونه‌گیری برای آزمایش فرضیه‌ها
		جدول ۳-۳. ضرایب آلفای کرونباخ و تنصیف پرسشنامه تجدید نظر شده‌ی آزار رسانی-آزار پذیری
۵۰	الویس
		جدول ۴-۳. شاخص‌های نیکویی برازش تحلیل عامل تأییدی پرسشنامه‌ی تجدید نظر شده‌ی
۵۲	آزار رسانی-آزارپذیری الویس
۵۷	جدول ۵-۳. شاخص‌های نیکویی برازش تحلیل عامل تأییدی سیاهه‌ی افسردگی کودکان
۶۱	جدول ۶-۳. شاخص‌های نیکویی برازش تحلیل عامل تأییدی مقیاس اضطراب چند بعدی کودکان
۶۴	جدول ۷-۳. شاخص‌های نیکویی برازش تحلیل عامل تأییدی خرده مقیاس خشم

فهرست نمودارها

- نمودار ۳-۱. بارهای عاملی (ضرایب استاندارد) ماده‌های پرسشنامه تجدید نظر شده‌ی آزار رسانی
-آزارپذیری الویس با استفاده از روش تحلیل عامل تأییدی..... ۵۱
- نمودار ۳-۲. بارهای عاملی (ضرایب استاندارد) ماده‌های سیاهه‌ی افسردگی کودکان با استفاده از روش تحلیل
عامل تأییدی..... ۵۶
- نمودار ۳-۳. بارهای عاملی (ضرایب استاندارد) ماده‌های مقیاس اضطراب چند بعدی کودکان با
استفاده از روش تحلیل عامل تأییدی..... ۶۰
- نمودار ۳-۴. بارهای عاملی (ضرایب استاندارد) خرده مقیاس خشم با استفاده از روش تحلیل عامل
تأییدی..... ۶۳

فصل اول

مقدمه

تعارض میان همسالان مسئله‌ای طبیعی است. ناسازگاری و تعارض میان همسالان بخشی از فرایند رشد می‌باشد که برای کودکان و نوجوانان لازم است مهارت‌های حل این تعارض‌ها را یاد بگیرند. با وجود این، زور گویی^۱ شکل شدیدی از تعارض میان همسالان است که می‌تواند از لحاظ فیزیکی و روانی آسیب‌زا باشد (راتل^۲، شیرت کلیف^۳، سربین^۴، فیشر^۵، استاک^۶ و شوارتزمن^۷، ۲۰۱۱). امروزه مدارس با نگرانی‌های فزاینده‌ای در مورد بروز اختلال‌های رفتاری از نوع خشونت، مسایل انضباطی، زورگویی و رفتارهای تخریب‌گرانه و بی‌ادبانه از سوی دانش‌آموزان مواجه‌اند (اسکات^۸، نلسون^۹ و لیاپسن^{۱۰}، ۲۰۰۱). آزار رسانی در مدرسه، مسئله‌ای جهانی است که می‌تواند پیامدهای منفی برای کل مدرسه داشته باشد و حق دانش‌آموزان را در داشتن فضایی ایمن و عاری از ترس و نگرانی از بین ببرد (سعیدی، ۱۳۸۹). این قبیل افراد معمولاً در آینده به رفتارهای جنایی، سوء استفاده از الکل و غیره روی می‌آورند (وایس^{۱۱}، موتاپا^{۱۲}، استیون^{۱۳}، جوهنسون^{۱۴} و آنگر^{۱۵}، ۲۰۱۱؛ یو^{۱۶} و استیفمن^{۱۷}، ۲۰۱۰).

آزار رسانی زندگی را برای قربانیان تیره و تار می‌کند و اعتماد به نفس و عزت نفس آن‌ها را کاهش می‌دهد (دیوکس^{۱۸}، استین^{۱۹} و زین^{۲۰}، ۲۰۰۹). مشکلات جسمانی ناشی از درگیری‌های فیزیکی و مشکلات روانی همچون از بین بردن احساس امنیت، ایجاد نگرانی، اضطراب^{۲۱}، افسردگی^{۲۲} و ... از دیگر پیامدهای این مسئله

-
- 1- bullying
 - 2- Ruttle
 - 3- Shirtcliff
 - 4- Serbin
 - 5- Fisher
 - 6- Stack
 - 7- Schwartzman
 - 8- Scott
 - 9- Nelson
 - 10- Liaupsin
 - 11- Weiss
 - 12- Mouttapa
 - 13- Steven
 - 14- Johanson
 - 15- Unger
 - 16- Yu
 - 17- Stiffman
 - 18- Dukes
 - 19- Stein
 - 20- Zane
 - 21- anxiety

است (روتون^{۲۳}، هد^{۲۴}، کلاین برگ^{۲۵} و استنسفلد^{۲۶}، ۲۰۱۱؛ ینگ^{۲۷}، کیم^{۲۸}، کیم^{۲۹}، شین^{۳۰} و یوون^{۳۰}، ۲۰۰۶). بنابراین، می‌توان تا حدی پی برد که چرا آزار رسانی در رأس نگرانی‌های والدین در زمینه‌ی امنیت و رفاه فرزندانشان در داخل مدرسه یا در مسیر آن قرار دارد.

رفتارهای غیر انطباقی و اختلال‌های رفتاری کودکان و نوجوانان پیامدهای نامطلوبی بر آینده آنان خواهد داشت. نوجوانانی که مشکلات رفتاری دارند اغلب عملکرد تحصیلی^{۳۱} ضعیف‌تری داشته (آنسری^{۳۲} و لوتر^{۳۳}، ۲۰۰۹) و از سوی همسالان طرد می‌شوند (پدرسون^{۳۴}، ویتارو^{۳۵}، بیکر^{۳۶} و بورج^{۳۷}، ۲۰۰۷). با توجه به شیوع انواع اختلال‌های رفتاری و تأثیر منفی آن‌ها بر پیشرفت تحصیلی و ابعاد مختلف زندگی دانش‌آموزان، تشخیص اولیه کودکان و نوجوانان مبتلا به این اختلال‌ها اهمیت ویژه‌ای دارد.

بیان مسئله

اختلال‌های رفتاری معمولاً نخستین بار در سال‌های آغازین دوره ابتدائی مشاهده می‌شوند و بین سنین ۸ تا ۱۵ سالگی به اوج خود می‌رسند (پاندینا^{۳۸}، بلدر^{۳۹}، هاروی^{۴۰}، کیف^{۴۱}، امان^{۴۲} و قراباوی^{۴۳}، ۲۰۰۷). اختلال‌های رفتاری دانش‌آموزان مقاطع راهنمایی و متوسطه شامل بیش فعالی، پرخاشگری، اضطراب، افسردگی، ناسازگاری

-
- 22- depression
 - 1- Rothon
 - 2- Head
 - 3- Klineberg
 - 4- Stansfeld
 - 5- Yang
 - 6- Kim
 - 7- Shin
 - 8- Yoon
 - 9- academic performance
 - 10- Ansary
 - 11- Luther
 - 12- Pederson
 - 13- Vitaro
 - 14- Barker
 - 15- Boorge
 - 16- Pandina
 - 17- Bilder
 - 18- Harvey
 - 19- Keefe
 - 20- Aman
 - 21- Gharabawi

اجتماعی و رفتارهای ضداجتماعی می‌باشند (کسلر^۴، برگلاند^۵، دملر^۶، جین^۷، مریکانگس^۸ و والترز^۹، ۲۰۰۵). مفیت^{۱۰}، کسپی^{۱۱}، راتر^{۱۲} و سیلوا^{۱۳} (۲۰۰۱، به نقل از فرامرزی، قمرانی و شریعتی، ۱۳۹۰) تفاوت پسرها و دخترها را از لحاظ انواع اختلاهای رفتاری مورد بررسی قراردادند. نتایج نشان داد، که در پسرها اختلال‌های رفتاری بیشتر از نوع پرخاشگری، قلدری، رفتارهای قانون شکنی، رفتارهای مخرب، اختلال سلوک، فرار از مدرسه، بزه کاری و در کل اختلال‌های برونی سازی شده^{۱۴} شایع می‌باشد، در حالی که در دخترها، اختلال‌هایی نظیر افسردگی، اضطراب، گوشه گیری، گریه کردن، خودکشی و در کل اختلال‌های درونی سازی شده^{۱۵} بیشتر است. همچنین، بر اساس نسخه تجدید نظر شده راهنمای آماری و تشخیصی اختلال‌های روانی، نسخه چهارم^{۱۶} (*DSM-IV-IR*) نشانه اصلی اختلال سلوک^{۱۷} الگوی تکراری و مستمر رفتاری است که در آن حقوق دیگران، هنجارها و موازین اجتماعی متناسب با سن فرد مورد تعارض قرار می‌گیرد.

اختلال سلوک برای توصیف کودکان و نوجوانانی به کار می‌رود که مشکلات رفتاری آن‌ها بسیار جدی‌تر از شیظنت‌ها و شوخی‌های عادی است. اختلال سلوک به چهار دسته تقسیم می‌شود: اولین گروه از رفتارهایی که در زمره اختلال سلوک قرار دارند رفتارهای پرخاشگرانه می‌باشند که موجب تهدید یا صدمه به افراد دیگر و حیوانات می‌شود. گروه دوم مشتمل بر رفتارهای غیر پرخاشگرانه‌ای است که موجب خسارت وارد آوردن و زیان مالی می‌شود. نوع سوم از اختلال سلوک، عبارت است از فریب‌کاری و دزدی و چهارمین نوع شامل نقض جدی مقررات است (ساراسون^{۱۸} و ساراسون، ۱۹۸۷، ترجمه نجاریان، دهقانی، عرب و داودی، ۱۳۹۰). بر اساس نسخه تجدید نظر شده راهنمای آماری و تشخیصی اختلال‌های روانی، نسخه چهارم (*DSM-IV-IR*) پدیده آزار رسانی می‌تواند جزئی از الگوهای رفتارهای ضد اجتماعی و نقض کننده قوانین (اختلال سلوک)

-
- 1- Kessler
 - 2- Berglund
 - 3- Demler
 - 4- Jin
 - 5- Merikangas
 - 6- Walters
 - 7- Moffitt
 - 8- Caspi
 - 9- Rutter
 - 10- Silva
 - 11- externalizing
 - 12- internalizing
 - 13- Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fourth Edition
 - 14- conduct disorder
 - 15- Sarason

باشد. یکی از زیر مجموعه‌های اختلال سلوک رفتار پرخاشگرانه است و آزار رسانی جزئی از رفتار پرخاشگرانه محسوب می‌شود.

الویس^{۵۹} (۱۹۸۳)، به نقل از رضانی و شهنی ییلاق، (۱۳۸۰) آزار پذیری^{۶۰} را این‌گونه تعریف می‌کند: یک دانش‌آموز زمانی آزار پذیر یا قربانی است که به طور مکرر برای مدت طولانی از طریق یک یا چند دانش‌آموز با اعمال منفی مورد تعرض واقع شود. عمل منفی آزار رسانی قلمداد می‌شود و فرد آزار رسان به طور عمدی دیگران را می‌زند یا تلاش می‌کند آن‌ها را اذیت کند، یا به افراد قربانی صدمه و آسیب می‌رساند. همچنین، الویس (۱۹۹۳)، به نقل از رضانی و شهنی ییلاق، (۱۳۸۰) بیان داشت که آزار پذیرها نسبت به دانش‌آموزان دیگر، به طور کلی، نگران‌تر و ناامن‌تر هستند. آن‌ها اغلب محتاط، حساس، ساکت و آرام هستند. هنگامی که این قربانی‌ها از سوی دانش‌آموزان دیگر مورد حمله قرار می‌گیرند واکنش مشترک همه‌ی آن‌ها در برابر حملات دانش‌آموزان آزار رسان گریه کردن (به ویژه دانش‌آموزانی که در کلاس‌های پایین‌تری قرار دارند) و کناره‌گیری می‌باشد.

علت تأکید بر متغیرهای مورد بررسی در این پژوهش، نتایج یافته‌ها و پژوهش‌هایی است که ارتباط بین پدیده‌های آزار رسانی را با بسیاری از متغیرهای محیطی و سازه‌های شخصیتی روشن ساخته است (روتون و همکاران، ۲۰۱۱؛ یو و استیفمن، ۲۰۱۰). آزار پذیری و آزار رسانی سبب ایجاد مشکلاتی در زمینه اختلال‌های عاطفی برای دانش‌آموزان می‌شوند (توترا^{۶۱}، گرین^{۶۲}، کارور^{۶۳} و گستن^{۶۴}، ۲۰۰۸). اگر دانش‌آموزان به طور مستمر مورد آزار قرار بگیرند، دچار افسردگی می‌شوند (ینگ و همکاران، ۲۰۰۶). دانش‌آموزان آزار پذیر و آزار رسان نسبت به دانش‌آموزان عادی افسردگی بیشتری را تجربه می‌کنند و بیشتر در معرض خودکشی و گوشه‌گیری هستند (کلومک^{۶۵} و همکاران، ۲۰۰۸). دانش‌آموزانی که مورد آزار رسانی قرار می‌گیرند، انرژی خود را در مدرسه صرف این ترس و نگرانی می‌کنند که کی و چگونه آن‌ها دوباره مورد آزار قرار خواهند گرفت. آن‌ها ممکن است از رفتن به مدرسه اجتناب کنند و این کار تأثیرات دیگری، که ممکن است تا بزرگسالی ادامه پیدا

1- Olweus
2- victimization
3- Totura
4- Green
5- Karver
6- Gesten
7- Klomek

کند، بر آن‌ها می‌گذارد (سعیدی، ۱۳۸۹). میزان اضطراب در دانش‌آموزان آزار پذیر و آزار رسان، در مقایسه با دانش‌آموزان عادی، متفاوت می‌باشد (ینگ و همکاران، ۲۰۰۶).

خشونت رایج در مدارس خطرناک بوده و به طور گسترده بر زندگی تعدادی از کودکان، به عنوان عاملان و قربانیان، تأثیرگذار می‌باشد (گمپل^{۶۶} و سادرلند^{۶۷}، ۲۰۱۰). خطر قرار گرفتن در معرض خشونت و قربانی رفتارهای خشونت بار شدن، به ویژه در میان کودکان مقاطع دبستان و راهنمایی زیاد می‌باشد. این پدیده بسیار شایع نوعی سوءاستفاده از قدرت است که در آن غلبه فرد قوی بر فرد ضعیف‌تر مکرراً صورت می‌گیرد. در پژوهشی که انجمن سلامت و خدمات رفاهی امریکا^{۶۸} انجام داد، مشخص شد که این مشکل در اوایل نوجوانی (۱۴-۱۱ سالگی) شدت بیشتری پیدا می‌کند (هدایتی، ۱۳۹۰). آزار رسانی نه تنها به قربانیان آسیب وارد می‌سازد، بلکه رشد خود نوجوانان آزار رسان نیز را در معرض خطر قرار می‌دهد. دانش‌آموزان آزار رسان، نسبت به دانش‌آموزان آزار پذیر به احتمال بیشتری از سوی همسالان خود طرد می‌شوند (پدرسون و همکاران، ۲۰۰۷)، مرتکب جرم شده و ویژگی‌های رفتار ضداجتماعی از خود نشان می‌دهند (لیانگ^{۶۹}، فلیشر^{۷۰} و لامبارد^{۷۱}، ۲۰۰۷).

یکی از مسائل مهم در آموزش و پرورش هر کشوری توجه به دلایل افت تحصیلی است. سالانه تعداد زیادی از دانش‌آموزان به علت‌های گوناگون دچار شکست تحصیلی می‌شوند، که یکی از علت‌های آن می‌تواند آزار رسانی باشد. به عنوان مثال، می‌توان به نتایج پژوهش آنسری و لوتر (۲۰۰۹) اشاره کرد که نشان داده‌اند عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان آزار رسان از هر دو گروه دانش‌آموزان آزار پذیر و عادی پایین‌تر است.

بررسی شیوع و بروز آسیب‌های رفتاری محیط‌های تحصیلی جزء اولین مراحل و در واقع از سنگ بناهای برنامه‌های ارتقای بهداشت روانی نوجوانان و جوانان است. بنابراین، هرگونه تلاشی که در راستای شناسایی، تشخیص، پیشگیری و درمان مشکلات رفتاری دانش‌آموزان صورت گیرد، ارزشمند بوده و می‌تواند راهبردهای مهمی برای مراکز آموزشی و پرورشی، بهداشتی و درمانی به همراه داشته باشد. لذا، هدف پژوهش حاضر این

66- Gumpel

67- Sutherland

68- US Department of Health and Human Services

4- Liang

5- Flisher

6- Lombard

است که مشخص کند که آیا بین دانش آموزان آزار پذیر، آزار رسان و عادی از لحاظ افسردگی، اضطراب، خشم و عملکرد تحصیلی تفاوت وجود دارد؟

اهمیت و ضرورت تحقیق

یکی از مسائلی که در مکان‌های آموزش به وفور در بین دانش‌آموزان مشاهده می‌شود، مشکل آزار رسانی در بین دانش‌آموزان می‌باشد. آزار رسانی یکی از مهم‌ترین اختلال‌های رفتاری است که بین دانش‌آموزان گسترش یافته و می‌تواند باعث مشکلات دیگری مثل ترک تحصیل، عدم علاقه به درس و مدرسه، افسردگی و حتی خودکشی، در بین دانش‌آموزان آزار پذیر، گردد. بنابراین، ضروری است که این قبیل دانش‌آموزان مورد شناسایی قرار گیرند و قبل از این که دچار مشکلات رفتاری پیچیده‌تر شوند و درمان آن مشکل‌تر گردد به کمک و یاری آن‌ها شتافته شود (لیانگ و همکاران، ۲۰۰۷). از آنجا که آزار رسانی جزء اختلال سلوک محسوب می‌شود و می‌تواند از جمله عواملی باشد که راه را برای انجام رفتارهای خطر آفرین دیگر هموار سازد، لذا اگر اقدامات پیشگیرانه و درمانی مناسب به عمل نیاید این اختلال رفتاری ممکن است زمینه ساز ایجاد بزه کاری و رفتارهای مخرب دیگر در نوجوانان شود (مفستانیان^۲، ۲۰۰۳).

از آنجا که شدت و میزان آزار رسانی رو به افزایش می‌باشد، لازم است مدیران و مربیان از این مشکل، علل به وجود آورنده‌ی آن و نحوه پیشگیری و درمان آن اطلاعات لازم را به دست آورند که تمامی این اعمال نیاز به پژوهش‌های گسترده در این زمینه دارد (الیوت^۳، کرنل^۴، گریگوری^۵ و فن^۶، ۲۰۱۰). همچنین، درمان بسیاری از اختلال‌های رفتاری در کودکی، به علت شکل نگرفتن الگوهای رفتاری و سبک‌های تعامل، ساده‌تر می‌باشد، در حالی که اگر این مسئله مورد توجه قرار نگیرد این مشکل تا بزرگسالی ادامه خواهد یافت و درمان آن مشکل‌تر و تأثیرات زیان باری را بر آینده تحصیلی آن‌ها بر جای خواهد گذاشت. به این دلیل که آزار رسانی عوارض نامطلوب جسمی، روانی-اجتماعی و آموزشی-تربیتی به همراه دارد با شناسایی علل و ریشه‌های آن نه

1- Mofutsanyana
2- Eliot
3- Cornell
4- Gregory
5- Fan

تنها می‌توان از بروز چنین رفتارهایی جلوگیری کرد بلکه می‌توان از عوارض و عواقب آن هم در امان ماند (توترا و همکاران، ۲۰۰۸؛ روتون و همکاران ۲۰۱۱).

هدف پژوهش

هدف کلی

هدف اصلی این پژوهش تعیین تفاوت افسردگی، اضطراب، خشم و عملکرد تحصیلی در دانش آموزان آزار رسان، آزار پذیر و عادی دبیرستان‌های شهر اهواز می‌باشد.

هدف‌های جزئی

۱. تعیین تفاوت افسردگی در دانش‌آموزان آزار رسان، آزار پذیر و عادی.
۲. تعیین تفاوت اضطراب در دانش‌آموزان آزار رسان، آزار پذیر و عادی.
۳. تعیین تفاوت خشم در دانش‌آموزان آزار رسان، آزار پذیر و عادی.
۴. تعیین تفاوت عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان آزار رسان، آزار پذیر و عادی.

فرضیه‌های پژوهش

این پژوهش فرضیه‌های زیر را به محک آزمایش گذاشته است:

- ۱- بین افسردگی، اضطراب، خشم و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان آزار رسان، آزار پذیر و عادی تفاوت معنی داری وجود دارد.

- ۱-۱- بین افسردگی دانش آموزان آزار رسان، آزار پذیر و عادی تفاوت معنی داری وجود دارد.
 - ۱-۱-۱- افسردگی در دانش آموزان آزار پذیر بیشتر از دانش آموزان آزار رسان است.
 - ۱-۱-۲- افسردگی در دانش آموزان آزار پذیر بیشتر از دانش آموزان عادی است.
 - ۱-۱-۳- افسردگی در دانش آموزان آزار رسان بیشتر از دانش آموزان عادی است.
- ۱-۲- بین اضطراب دانش آموزان آزار رسان، آزار پذیر و عادی تفاوت معنی داری وجود دارد.
 - ۱-۲-۱- اضطراب در دانش آموزان آزار پذیر بیشتر از دانش آموزان آزار رسان است.
 - ۱-۲-۲- اضطراب در دانش آموزان آزار پذیر بیشتر از دانش آموزان عادی است.
 - ۱-۲-۳- اضطراب در دانش آموزان آزار رسان بیشتر از دانش آموزان عادی است.
- ۱-۳- بین خشم دانش آموزان آزار رسان، آزار پذیر و عادی تفاوت معنی داری وجود دارد.
 - ۱-۳-۱- خشم در دانش آموزان آزار رسان بیشتر از دانش آموزان آزار پذیر است.
 - ۱-۳-۲- خشم در دانش آموزان آزار رسان بیشتر از دانش آموزان عادی است.
 - ۱-۳-۳- خشم در دانش آموزان آزار پذیر بیشتر از دانش آموزان عادی است.
- ۱-۴- بین عملکرد تحصیلی دانش آموزان آزار رسان، آزار پذیر و عادی تفاوت معنی داری وجود دارد.
 - ۱-۴-۱- عملکرد تحصیلی در دانش آموزان آزار رسان کمتر از دانش آموزان آزار پذیر است.
 - ۱-۴-۲- عملکرد تحصیلی در دانش آموزان آزار رسان کمتر از دانش آموزان عادی است.
 - ۱-۴-۳- عملکرد تحصیلی در دانش آموزان آزار پذیر کمتر از دانش آموزان عادی است.

تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرها

تعریف مفهومی آزار رسانی: آزار رسان کسی است که به طور مکرر دیگران را به شیوه‌ای ناپسند مورد آزار و اذیت قرار می‌دهد، از لحاظ جسمانی مورد حمله قرار می‌دهد، به گسترش شایعات دروغ می‌پردازد و یا به صورت عمدی از گروه طرد می‌کند. به اعمال فرد آزاررسان، آزاررسانی گفته می‌شود (الویس، ۲۰۰۳).

تعریف عملیاتی آزار رسانی: آزار رسانی شامل رفتارهایی چون حرف‌های ناپسند زدن، تهدید کردن، کتک زدن دیگر دانش آموزان و ... می‌باشد. منظور از آزار رسانی در این پژوهش، نمره‌ای است که دانش آموز از پرسشنامه تجدید نظر شده‌ی آزاررسانی-آزارپذیری الویس^{۷۷} (۱۹۹۶، به نقل از ریموند^{۷۸}، ۲۰۰۹) کسب می‌کند. **تعریف مفهومی آزار پذیری:** آزار پذیر کسی است که به طور مستمر در معرض آزار می‌باشد و در دفاع از خود مشکل دارد. به اعمال آزار دهنده‌ای که بر روی فرد آزارپذیر صورت می‌گیرد، آزارپذیری گفته می‌شود (الویس، ۲۰۰۳).

تعریف عملیاتی آزار پذیری: آزار پذیری شامل رفتارهایی، مانند مورد اذیت و آزار دیگر دانش آموزان قرار گرفتن، مورد تمسخر واقع شدن و ... می‌باشد. منظور از آزار پذیری در این پژوهش نمره‌ای است که دانش آموز از پرسشنامه تجدید نظر شده‌ی آزاررسانی-آزارپذیری الویس (۱۹۹۶، به نقل از ریموند، ۲۰۰۹) کسب می‌کند.

تعریف مفهومی افسردگی: منظور از افسردگی حالتی است که در آن فرد از زندگی لذتی نمی‌برد و نشانه‌هایی چون کاهش علاقه، احساس گناه، اشکال در تمرکز، بی‌اشتهایی، انکار، مرگ و خودکشی از خود نشان می‌دهد (سادوک^{۷۹}، سادوک و کاپلان^{۸۰}، ۲۰۰۷).

تعریف عملیاتی افسردگی: افسردگی شامل رفتارهایی چون ناامیدی نسبت به آینده، غمگین بودن، گریه کردن و ... می‌باشد. در این پژوهش، منظور از افسردگی نمره‌ای است که آزمودنی از سیاهه‌ی افسردگی کودکان^{۸۱}، ساخته‌ی کوکس^{۸۲} (۱۹۹۷، به نقل از دهشیری، نجفی، شیخی و حبیبی عسگر آبادی، ۱۳۸۸) به دست می‌آورد.

-
- 1- Revised Olweus Bully/Victim Questionnaire
 - 2- Reymond
 - 1- Sadock
 - 2- Kaplan
 - 3- Children's Depression Inventory

تعریف مفهومی اضطراب: منظور از اضطراب حالتی است که در آن فرد احساس نگرانی و دل‌شوره دارد و منبع این دل‌شوره مشخص نیست و با علائم شناختی، عاطفی، رفتاری و فیزیولوژیکی همراه است (سادوک و همکاران، ۲۰۰۷).

تعریف عملیاتی اضطراب: اضطراب شامل رفتارهایی چون تردید نسبت به رفتارهای دوستانه، احساس نگرانی کردن، برانگیختگی زیاد در موقعیت‌های دشوار و... می‌باشد. در این پژوهش، منظور از اضطراب نمره‌ای است که آزمودنی از مقیاس چند بعدی اضطراب کودکان^{۸۳}، ساخته‌ی مارچ^{۸۴}، پارکر^{۸۵}، سالیوان^{۸۶}، استالینگز^{۸۷} و کانرز^{۸۸} (۱۹۹۷)، به

نقل از مشهدی، سلطانی، میردورقی و بهرامی، (۱۳۹۱) به دست می‌آورد.

تعریف مفهومی خشم: خشم، بعد عاطفی و هیجانی پرخاشگری است که عوامل و شرایط درونی ارگانیزم را برای برانگیختگی فیزیولوژیک و هیجانی آماده می‌سازد و وظیفه‌ی تدارک و آماده‌سازی رفتار پرخاشگرانه را بر عهده دارد (هریس^{۸۹}، ۱۹۹۵، به نقل از عطایی مغانلو، ۱۳۹۱).

تعریف عملیاتی خشم: خشم شامل رفتارهایی چون عجول بودن، کم تحمل بودن، سوء ظن داشتن نسبت به دیگران و... می‌باشد. در این پژوهش، منظور از خشم نمره‌ای است که آزمودنی از خرده مقیاس خشم، پرسشنامه پرخاشگری^{۹۰} ساخته‌ی باس^{۹۱} و پری^{۹۲} (۱۹۹۲)، به نقل از عطایی مغانلو، (۱۳۹۱) به دست می‌آورد.

-
- 4- Kovaks
 - 5- Multidimensional Anxiety Scale for Children
 - 6- March
 - 7- Parker
 - 8- Sullivan
 - 9- Stallings
 - 10- Conners
 - 1- Harris
 - 2- Aggressive Questionnaire
 - 3- Buss
 - 4- Perry

تعریف مفهومی عملکرد تحصیلی: توانایی دانش آموزان در پاسخ دهی به مسایل مربوط به موضوع یا موضوع‌های خاص پیش بینی شده برای یک دوره آموزشی را عملکرد تحصیلی گویند (به نقل از حقیقی، ۱۳۸۷).

تعریف عملیاتی عملکرد تحصیلی: در این پژوهش، منظور از عملکرد تحصیلی دانش آموزان، معدل نیم سال اول سال تحصیلی ۱۳۹۱-۱۳۹۲ و نیم سال دوم سال تحصیلی ۱۳۹۲-۱۳۹۳ آن‌ها می‌باشد، در این معدل گیری نمره درس‌های ورزش، هنر و پرورشی، به دلیل این که نمره‌های آن‌ها در اکثر دانش آموزان بسیار نزدیک به هم بود، محاسبه نشده است.

فصل دوم